

М. О. Вербицький
Житомирський державний університет
імені Івана Франка
Науковий керівник: канд. філол. наук,
доцент Т. М. Онопрієнко

Тропеїчні засоби репрезентації алюзивної образності у прозі Дж. Фаулза

Розвиток лінгвостилістики останніх десятиліть характеризується підвищеною увагою до суб'єктивної сторони породження і сприйняття художнього тексту і активною розробкою питань ідіостилію і індивідуально-авторської картини світу. На сучасному етапі розвитку філологічної науки проблема адекватного розуміння художнього тексту стає однією з найбільш нагальних. Саме розуміння форм та авторської ідеї у художньому творі дозволяє правильно інтерпретувати та аналізувати лексику, якою послуговується автор.

Стаття присвячена когнітивно-прагматичному аналізу тропеїчних засобів репрезентації алюзивної образності у прозі видатного англійського письменника Джона Фаулза.

Творчість Джона Фаулза є настільки глибокою та різноплановою, що й досі слугує джерелом для нових досліджень, незважаючи на вже існуючі наукові розвідки. Значна частина робіт, в яких досліджується творчий доробок Фаулза, виконана в галузі літературознавства (Кабанова І.В. [7], Пірузян А.А. [10], Горобченко І.В. [5], Лобкова Н.В. [9], Тимофєєв В.Г. [11]). У лінгвістичному аспекті деякі прозові твори Дж. Фаулза використовувалися в якості матеріалу для вивчення проблеми формування підтексту (Шпиньов І.С. [12]), правил семантичного виводу (Антипенко О.М. [4]), поліфонії (Дьоміна О.А. [6]).

Незважаючи на досить велику кількість наукових розвідок з дослідження ідіостильових особливостей прози Дж. Фаулза (див. праці Шпиньова І.С. [12], Антипенка О.М. [4], Лобкової Н.В. [9] та ін.), досі не було здійснено спроби системного опису та аналізу тропеїчних засобів як характерної риси ідіостилію письменника, вивчення якої дає змогу цілісно осягнути та охарактеризувати індивідуально-авторське образне сприйняття дійсності.

Актуальність теми дослідження визначається зростаючим інтересом сучасної лінгвістики до аналізу актів мовної номінації, які відображають гносеологічну активність свідомості людини, творче начало діяльності в усіх сферах життя і в

мові зокрема. Актуальним видається розгляд когнітивних і прагматичних особливостей утворення та функціонування авторських образних засобів, що дозволяє уточнити передумови і причини їх появи та дослідити їх роль в актуалізації концептуальної картини письменника.

Мета статті полягає в ідентифікації та систематизації авторських засобів репрезентації алюзивних образів на матеріалі романів Джона Фаулза «Жінка французького лейтенанта» та «Маг».

Об'єктом дослідження є тропеїчні засоби алюзивної образності у прозі англійського письменника Джона Фаулза (на матеріалі романів «Жінка французького лейтенанта» та «Маг»).

Предметом дослідження є прагматично спрямоване використання авторських тропеїчних засобів з метою актуалізації алюзивних образів, які утворюють особливу форму прояву мовної особистості автора в його художній картині світу.

Картина світу в художньому тексті створюється мовними засобами, вона відтворює індивідуальну картину в свідомості письменника і втілюється у відборі елементів змісту художнього твору, мовних засобів, в індивідуальному використанні образних засобів. Художня картина світу характеризується системою образів, які притаманні авторському сприйняттю тексту.

В нашому дослідженні образність сприймається як ієрархічно організована сукупність асоціативно-семантичних одиниць в художній картині світу автора, що знаходить втілення в образній системі персонажів та відображається в авторських мовних засобах.

Одним з основних прийомів актуалізації образності у прозі Дж. Фаулза є використання образних засобів – тропів. У стилістиці та поетиці під тропом (від грецького «tropos» – «поворот», «мовний зворот») розуміється семасіологічне двопланове вживання слова, при якому його матеріальна форма одночасно реалізує два значення – пряме та переносне. Зв'язок цих двох значень заснований на різних засадах (подібності, протилежності, суміжності), що зумовлює існування різних видів тропів. Тропеїчні засоби у прозі Дж. Фаулза –лінгвістичне втілення образності – включають в себе всі структурно-семантичні види метафори, епітета та образного порівняння. Основою даного об'єднання є спільність метафори, епітета і

порівняння з точки зору структури, семантики та функціонування, а також спільних когнітивних процесів, що лежать в їх основі.

Яскравою і своєрідною рисою художнього світу Дж. Фаулза, безперечно, є взаємне ототожнення або уподібнення життя і мистецтва: «life imitates art» [3: 55]. Ця тема втілюється в безлічі варіацій даної образної парадигми, у всьому різноманітті простих і розгорнутих тропеїчних конструкцій.

Образність, пов'язана з мистецтвом, є однією з найбільш продуктивних у творах Дж. Фаулза. Про її особливу значущість свідчить реалізація у вигляді низки паралельних малих образів, до складу яких входять образні засоби, в яких об'єкти і явища світу взагалі уподібнюються об'єктам і явищам світу живопису, скульптури, музики, театру, кіно, словесного мистецтва, і навпаки: об'єкти і явища світу живопису, скульптури, музики, театру, кінематографа, словесного мистецтва уподібнюються об'єктам і явищам світу взагалі.

В якості структурно-семантичних компонентів тропеїчних конструкцій у Фаулза часто виступають алюзії – антропоніми, артоніми, топоніми і т.п. Алюзивні епітети і порівняння, антономазійні епітети володіють найбільшим компресивним потенціалом, вони створюють найбільш ємні образи. Крім того, вони реалізують синкретизм романного слова та інших видів мистецтв, є важливими проявами інтертекстуальності і інтермедіальності.

Реалії світу живопису входять до складу тропеїчних конструкцій в багатьох творах Фаулза, але особливо яскраво «живописна» образність вимальовується в романі «Маг». Сторінки роману ніби трансформуються в коридори картинної галереї, герої і сцени твору постають перед читачем у формі мальовничих полотен. Оповідач, а разом з ним і читач, поглядають на все, що відбувається, перш за все, з естетичної точки зору, тим самим як би дистанціюючись від людей і подій, не сприймаючи їх як щось реальне:

1. «*There were flat fish, silvered, aldermanic; slim, darting fish; **Bosch-like fish** that peered foully out of crevices*» [2: 84].
2. «*He put his cup down and folded his arms; he seemed in an excellent **humor**, at his most **Picasso-like** and dangerous*» [2: 237].

У романі «Жінка французького лейтенанта» мальовничі алюзивні засоби використовуються переважно в пейзажних описах: околиці Лайм-Реджиса викликають асоціації з картинами епохи Ренесансу в дусі Боттічеллі:

«Only one art has ever caught such scenes—that of the Renaissance; it is the ground that Botticelli's figures walk on, the air that includes Ronsard's songs» [1: 129].

Крім того, стилі образотворчого мистецтва і манери книгооформлення використовуються для створення контрасту між стилями спілкування і манерою висловлюватися Сари і Чарльза:

«Two languages, betraying on the one side a hollowness, a foolish constraints, and on the other a substance and purity of thought and judgement; the difference between a simple colophon, say, and some page decorated by Noel Humphreys, all scrollwork, elaborations, rococo horror of void» [1: 384].

«Музичні» алюзії у складі алюзивних тропів зустрічаються рідше, ніж «живописні», але це не применшує їхнього значення як засобу створення особливого роду синестезії, заснованої на схожості або тотожності ознак агентів і референтів на рівні їх естетичного сприйняття та емоційного переживання. У таких тропеїчних конструкціях ефект невідповідності між агентом і референтом особливо сильний:

1. *«Outside, the crickets chirped monotonously, with a Webern-like inconsistency yet precision of rhythm»* [2: 62].
2. *«He played a series of little Elizabethan almans and voltas. Then a Bach-like gigue»* [2: 239].

Для Фаулза характерно також використання у складі тропеїчних конструкцій історичних алюзій – імен реальних історичних осіб: Ксеркс, Нефертіті, Софокл, Талейран. Так, наприклад, для характеристики Моріса Кончіса в романі «Маг» використовується порівняння з Ганді:

«Sitting there steering he looked ascetic, Gandhi-like» [2: 84].

Контекст дає мінімальну експлікацію цього образу, залишаючи за читачем можливість тлумачити цей образний засіб в міру своєї ерудиції та фантазії:

«The Smuts-like old man came forward again and stood in front of me» [2: 297].

Використання в тропеїчних конструкціях імен персонажів елліністичної міфології є особливістю роману «Маг», що обумовлено, перш за все, змістовною

сторонаю даного твору (місце дії – Греція, використання елементів міфологічних сценаріїв в метатеатральних постановках Кончіса). Коло міфологічних алюзій включає в себе наступних персонажів: Орест, Скірон, Тесей, Адоніс, Нарцис, Деметра, Горгона:

*«But during the next few minutes I became aware that I was undergoing a prolonged scrutiny through the smoke she wore like a merciful veil in front of her **Gorgon-like morning face**» [2: 357].*

У «Жінці французького лейтенанта» загадковість і незбагненність особистості Сари Вудрафф втілюється в образі Сфінкса. Власне, в даній алюзії як такої немає особливої оригінальності, проте автору вдається «оживити» цей символічний образ загадковості:

*«He approached **the Sphinx's house**» [1: 376].*

У фіналі роману метафора використовується у формі розгорнутого і складного образу:

*«He has at last found an atom of faith in himself, a true uniqueness, on which to build. has already begun [...] to realize that life, however advantageously Sarah may in some ways seem to fit the role of Sphinx, is not a symbol, is not one riddle and one failure to guess it, is not to inhabit one face alone or to be given up one losing through of dice; but is to be, however inadequately, emptily, hopelessly into **the city's iron heart**, endured» [1: 399].*

Герой приходиться до розуміння того, що, назвавши для себе Сару Сфінксом, дуже зручно було б змиритися з тим, що один раз не розгадавши таємницю людської душі, варто залишити всі подальші спроби і лише чекати своєї сумної долі. Але насправді на невдалій спробі розгадати загадку Сфінкса життя не повинна закінчуватися – в цьому, власне, і полягає ідея всього твору.

Отже, ми розглянули особливості семантичної структури та функціонування образних засобів, які слугують репрезентації алюзивної образності у творах Дж.Фаулза. Результати нашого дослідження доводять той факт, що різноманітні тропейні засоби актуалізації алюзивної образності відображають особливості світосприйняття Джона Фаулза, є тими чинниками, які дають змогу читачам досягнути філософський і психологічний сенс його творчого доробку, сприяють

кращому розумінню мовної картини автора та глибокому проникненню в авторське світосприйняття.

Загалом прозові твори Дж. Фаулза є багатоплановими та відзначаються оригінальністю, що дає підстави вивчати їх у більш розгорнутому дослідженні в лінгвокогнітивному аспекті. Перспективами подальших наукових розвідок вбачаються опис та концептуальний аналіз авторської тріади «людина-світ-мистецтво», які є відображенням основної ідеї творів, ключем до розуміння мовної картини світу автора з виходом на індивідуальну авторську свідомість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Fowles J. French Lieutenant's Woman. 1970. – 200 p. Режим доступу: http://gigy.weebly.com/uploads/5/9/4/4/5944278/john_fowles_the_french_lieutenants_woman.
2. Fowles J. The Magus. 1965. – 273 p. Режим доступу: <http://kickass.to/the-magus-by-john-fowles-pdf-epub-mobi-mu-t7089096.html>.
3. Palmer W.J. The Fiction of John Fowles. Tradition, art, and the loneliness of selfhood. – Columbia univ. press, 1974. – 113 p.
4. Антипенко Е.М. Правила семантического вывода в текстах художественной литературы: на материале романов Дж. Фаулза «Коллекционер», «Маг», «Женщина французского лейтенанта».: Дис. канд. филол. наук. – М., 2000. – 196 с.
5. Горобченко И.В. Романы Джона Фаулза: творческая эволюция. Дис. канд. фил. наук. – М., 1996. – 184 с.
6. Демина Е.А. Специфика организации темпорального пространства полифонического текста. Автореферат дис. канд. филол. наук. Барнаул, 2003. – 18 с.
7. Кабанова И.В. Тема художника и художественного творчества в английском романе 60-70-х г.г.: (Дж. Фаулз, Б.С. Джонсон). Дис. канд. филол. наук. – М., 1986. – 244 с.
8. Кочешкова И.Ю. Образные парадигмы как форма проявления языковой личности автора в художественном мире произведения // Проблемы межкультурной коммуникации в теории языка и лингводидактике. Материалы международной научно-практической конференции, г. Барнаул. 25 сентября 2003 г. – Барнаул, 2003. – С. 145-150.
9. Лобкова Н.В. Взаимодействие языков искусств в творчестве Дж. Фаулза. Дис. канд. филол. наук. – Н. Новгород, 2001. – 174 с.
10. Пирузян А.А. Проза Джона Фаулза: (Эстетические принципы и их художественное воплощение). Дис. канд. филол. наук. – М., 1992. – 203 с.
11. Тимофеев В.Г. Философская дидактика Дж. Фаулза: о методах и технологии воздействия на читательское сознание. Дис. ... канд. филол. наук. – СПб., 1998, – 179 с.

12. Шпинев И.С. Языковые факторы формирования подтекста в англоязычной художественной речи.: (на материале романов Джона Фаулза). Дис. канд. филол. наук. – Львов, 1986. – 208 с.